

УДК: 339.9

*Алтухова І. М.*¹

**МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
РЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ
КОМПЛЕКСІВ В ПРОЦЕСІ МІЖНАРОДНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Здійснено аналіз проблем міжнародної конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів в процесі міжнародної економічної інтеграції. Пропонується система визначення орієнтирів з інтеграції України до світового господарства.

¹ Рецензент – к.е.н., професор Дмитрук Б. П.

***Ключові слова:** міжнародна економічна інтеграція, вектори розвитку, підвищення конкурентоспроможності, господарські комплекси, глобалізація світової економіки.*

ВСТУП

Економічна діяльність учасників міжнародних економічних відносин ставить перед державами важливе питання щодо їх рівноправної поступової інтеграції до світової системи господарювання на принципах збереження національної самоїдентичності та економічної достатності, з концентрацією зусиль на використанні основних положень теорії корпоративізму для досягнення найбільших позитивних ефектів від включення до світової системи конкурентних відносин. А найбільш прийнятним шляхом інтеграції до світового господарства є максимальна концентрація зусиль з поступового переходу від закритого політико-економічного суспільства до відкритого, від багатовекторної системи інтеграційного співробітництва до моноритарної з інтеграцією на плюралістичних засадах у те інтеграційне угруповання, участь у якому дозволить отримати вільний доступ до загального світового ринку.

При цьому підвищується роль саме регіональних господарських комплексів, як основної територіально-економічної ланки, яка у остаточному вимірі формує загальний потенціал конкурентоспроможності національної економіки у її інтерналізаційному вступі до світової системи господарювання з огляду на загальнодержавну політику і стратегію. Регіональні господарські комплекси є осередками реалізації державної стратегії і тактики з міжнародної інтеграції, через контролюючі та регулюючі дії з боку органів регіональної та місцевої влади, зовнішньоекономічну та внутрішньоекономічну діяльність всіх регіональних підприємств, сумлінну працю окремих виконавців.

Суттєвий внесок у розвиток як теоретичних положень, так і визначення умов їх використання у різних аспектах інтеграції національних господарських комплексів до світового господарства, комплексному аналізі ефективності реалізації інтеграційних процесів внесли такі видатні зарубіжні вчені, як К. Дойч, Б. Олін, В. Петі, Д. Рікардо, А. Сміт, Е. Хекшер та ін.; українські вчені І. Багрова, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, Т. Орехова, Є. Савельєв та ін.; науковці з країн СНД А. Авдокушін, А. Кіреєв, В. Колесов, В. Рибалкін, П. Циганкова та ін.

Питанням відносно окреслення місця країн як у глобальній економічній системі, так і у глобальних інтеграційних стосунках, дослідженню ролі окремих їх територіальних частин у реалізації міжнародних інтеграційних процесів, аналізу значення окремих регіональних господарських комплексів у активізації внутрішніх та зовнішніх економічних процесів присвятили свої праці такі зарубіжні вчені, як А. Етзоні, Д. Корбей, С. Пістонс, А. Спінеллі,

Р. Харісон та ін.; українські вчені О. Гонта, Б. Губський, Ф. Павленко, Г. Черніченко, Н. Чумаченко та ін., науковці з країн СНД А. Гаврилов, В. Міщенко, І. Меєргоз та ін.

Незважаючи на досить повне та комплексне дослідження науковцями різних аспектів з питань економічної інтеграції, все ж спостерігається визначена дуалістичність у розумінні як місця та ролі регіональних господарських комплексів у підвищенні ефективності функціонування всієї системи з інтеграції держави до світового господарства взагалі, так і в необхідності використання для цього механізму підвищення їх конкурентоспроможності з окресленням чітких цілей та стратегічної місії, що і обумовило актуальність обраної теми дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

В роботі досліджується проблема підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів, які є осередками реалізації державних інтеграційних програм в процесі міжнародної економічної інтеграції. Пропонується система визначення орієнтирів з інтеграції України до світового господарства.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міжнародна економічна інтеграція є об'єктивним процесом і характерною особливістю сучасного етапу розвитку світової економіки на її шляху для досягнення глобалізаційних переваг співіснування світового співтовариства, що підкреслює її значущість і вимагає вивчення її суті як явища світового масштабу [3]. Її сутність полягає не тільки у прискоренні темпів розвитку економічних регіонів світу, але й у підвищенні конкурентоспроможності складних соціально-економічних систем різних рівнів. А сучасні підходи до розуміння процесів розвитку міжнародної економічної інтеграції базуються на прискоренні динаміки глобальних змін у співіснуванні суб'єктів міжнародних економічних відносин, що знаходить своє відображення у розвитку світових ринків капіталу, трудових ресурсів, технологій тощо.

Якісні і кількісні характеристики сучасного стану міжнародних економічних відносин дозволяють стверджувати, що посилюється значення практичного застосування різних теоретичних аспектів міжнародної економічної теорії у практичній міжнародній економічній діяльності її суб'єктів в контексті отримання переваг від міжнародного економічного розвитку і співробітництва.

У той же час наявні тенденції розвитку наукової думки підтверджують тезу про об'єктивну важливість дослідження питань з міжнародної економічної інтеграції як вищої форми розвитку міжнародних економічних відносин, необхідного і достатнього процесу для досягнення глобалізаційних переваг.

І якщо зарубіжні економісти та науковці при розробці цих питань спираються в основному на практичний досвід використання основних положень класичної економічної теорії у реалізації різних

інтеграційних програм і проектів, то представники наукової еліти СНД та вітчизняних наукових економічних шкіл синтезують усі позитивні надбання з урахуванням специфічних національних особливостей реалізації процесу з міжнародної економічної інтеграції.

Проаналізувавши вітчизняну та зарубіжну літературу з питань розвитку міжнародної економічної інтеграції, можна зробити висновок, що для України зараз найбільш прийнятним шляхом у її інтеграції до світового господарства є концентрація зусиль з інтеграції до ЄС як структури, функціонування якої найбільш відповідає питанням національної безпеки. Однак для рівноправної інтеграції соціально-економічної формації важливим є не тільки бажання окремих політичних та економічних еліт та суспільства, але й відповідність як макроекономічних показників, так і досягнень з реформування національної економіки. І якщо за деякими макроекономічними показниками Україна і відповідає Маастрихтським критеріям (відносна стабільність цін та обмінного курсу), на жаль, сучасний ступінь готовності України до євроінтеграції недостатньо високий, що пов'язано з невизначеністю основної стратегії з інтеграції, яка має багатовекторний характер. Це спричинило досить однобокий розвиток всієї економіки у частині використання енергоємних технологій і виробництв.

А це робить українську продукцію слабкоконкурентною на зовнішніх ринках, що, зважаючи на перспективи майбутньої енергетичної кризи [4], є вкрай важливим з точки зору залучення передових енергозберігаючих технологій у бюджетотворюючі галузі економіки, які повинні бути конкурентоспроможними. А конкурентоспроможність багато в чому визначається ще й рівнем інноваційної продукції у виробництві, яка, на жаль, недостатньо представлена у цих галузях, що дозволяє стверджувати про низький рівень інноваційного розвитку [1]. А це не сприяє загальному економічному розвитку та спричиняє певну економічну та інформаційну блокаду української економіки через введення антидемпінгових санкцій у зв'язку з наданням певних преференцій у експортній сфері окремим галузям і підприємствам [2]. Вирішення цих та інших питань буде сприяти розширенню економічних та політичних можливостей України у досягненнях з економічної інтеграції. А це стає можливим тільки при реалізації власної стратегії економічного розвитку.

Така стратегія повинна мати на меті поступовий перехід від дуалістичної системи інтеграційного співробітництва до моноритарної з інтеграцією у ЄС. Така інтеграція повинна кінцево носити плюралістичний характер, що дасть змогу не тільки рівноправного геополітичного визнання України, але й створить передумови для отримання більших вигод від інтеграції у межах всього світового співтовариства через отримання нею вільного доступу до світових ринків під егідою ЄС. А для цього необхідно переструктурувати

внутрішні економічні інститути з метою отримання економічних і політичних ресурсів.

Світовий досвід свідчить, що концентрація виробництва у великих корпораціях полегшує регулювання ринкової економіки з урядового рівня при наявності ситуації, коли ринок регулює не більше 50% сумарного обсягу виробництва [8]. Тому на початковому етапі доцільним представляється перехід до концепції корпоративізму, використання якої дасть змогу накопичити необхідні фінансові і технологічні ресурси, що створить базу для подальшої реструктуризації. А можливості з реалізації корпоративістичного підходу у України є. Наприклад, наявність газотранспортної системи створює чудові можливості з організації власної газотранспортної ТНК. Діяльність національних фінансово-промислових груп (Індустріальний союз Донбасу, Систем Капітал Менеджмент, Приват) на зовнішніх ринках через придбання металургійних підприємств та сировинних баз вже зараз дозволяє казати про дієві зрушення у цьому напрямку.

При цьому, хоча діяльність ТНК і повинна підлягати контролю з боку держави, важливим представляється уникнути повного внутрішнього державізму або використовувати його основні положення з оглядом на практику країн ЄС, уникаючи як повної плановості у економіці, так і жорсткого регулювання, що з огляду на об'єктивні світові тенденції розвитку міжнародних інтеграційних процесів буде сприяти формуванню дійсно дієвого та відмінного від інших національного шляху розвитку України.

Формування збалансованих економічних засад діяльності ринкових суб'єктів на рівні держави, регіону, окремого підприємства та умовою сталого економічного розвитку є активна конкурентна діяльність на світовому ринку. При цьому для підвищення ефективності функціонування складних соціально-економічних систем різних рівнів необхідним представляється використання збалансованих економічних механізмів реагування суб'єктів міжнародних інтеграційних процесів на макро- та мікроекономічні зміни.

Така посилка є логічним висновком з того твердження, що базисом для економічної інтеграції є взаємна узгодженість зацікавленості суб'єктів світових ринкових процесів у досягненні позитивних результатів від участі у міжнародних інтеграційних процесах і угрупованнях. Слід зауважити що регіональний аспект міжнародної економічної інтеграції слід розглядати не з позиції загального домінування окремих найбільш економічно та соціально розвинутих регіонів над іншими (які виконують роль сировинної та ресурсної бази щодо забезпечення економічного розвитку останніх), а з точки зору розвитку саме міжрегіональних зв'язків. А це цілком відповідає як загальним принципам функціонування складних регіональних соціально-економічних систем у межах держави, так і

логіці розвитку міжнародних інтеграційних стосунків у межах усієї світової економічної системи (наприклад, ЄС), у якій держави виконують роль своєрідних макрорегіонів.

При цьому, зважаючи на необхідність досягнення найбільших ефектів від інтеграції на різних рівнях інтеграційної взаємодії, на нашу думку слід більше уваги приділити саме процесам з оптимізації цільових установок з інтеграції України до світового господарства через підвищення конкурентоспроможності на рівні регіональних господарських комплексів, які є основною ланкою реалізації міжнародних інтеграційних програм України у її економічній інтеграції до світового господарства.

Однак, хоча така система оптимізації і використовується зараз в Україні, все ж її результативність досить низька, що особливо помітно у розвитку стосунків з країнами СНД, доволі невизначеною позицією щодо вступу до ЄС, нерівномірним розвитком регіональних господарських комплексів. А це стримує реалізацію повномасштабних інтеграційних перетворень та дозволяє розглянути питання щодо покращення реалізації інтеграційних програм з розвитку міжнародних інтеграційних стосунків України саме через підвищення регіональної конкурентоспроможності.

Крім того, незважаючи на чітко окреслену Президентом України В. Ющенком стратегічну позицію щодо розвитку міжнародних інтеграційних стосунків держави, існує і визначена багатовекторність у реалізації стратегічних та тактичних рішень на рівні виконавців, що обумовлено як специфікою організації економічної та соціальної компоненти на окремій території, так і наявністю відмінних ресурсних можливостей щодо їх виконання. А це створює додаткові перешкоди та формує бар'єри реалізації стратегічних векторів розвитку міжнародних інтеграційних відносин на усіх рівнях виконавчої та законодавчої влади в Україні.

При цьому головним є не тактичний, а стратегічний аспект вирішення проблеми, бо саме побудова стратегічних взаємозв'язків є основним пріоритетом у функціонуванні складних соціально-економічних систем, що важливо з огляду на сучасну побудову взаємозв'язків у світовому господарстві. Крім того, це набуває особливого значення і у зв'язку з прагненням України до повноцінного інтеграційного партнерства як у політичній, так і економічній сферах з суб'єктами міжнародних економічних відносин.

Тому зараз важливим є формування системи цільових установок для комплексного управління конкурентоспроможністю саме регіональних господарських комплексів як осередків реалізації державної стратегії та тактики з огляду на підвищення ефективності їх функціонування.

На нашу думку, до системи визначення стратегічних орієнтирів з інтеграції України до світового господарства через підвищення конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів, з огляду на реалізацію державної політики у напрямку скорішої та повноправної інтеграції економіки України до світового співтовариства можна віднести механізм з діагностики стратегічних векторів розвитку інтеграційного співробітництва і механізм окреслення місії з інтеграції (рис. 1).

Механізм визначення стратегічних орієнтирів призначений для окреслення тих можливих варіантів розвитку інтеграційних стосунків України, які є найбільш прийнятні у підвищенні як ефективності самої міжнародної інтеграції країни до світового співтовариства. А це у свою чергу буде сприяти оптимізації ефектів від інтеграції для кожного окремого регіонального господарського комплексу, який, як було доведено у першому розділі роботи, є складовим загальної складної соціально-економічної системи у вигляді держави, яка за результатами економічної та іншої діяльності своїх складових елементів (регіональних господарських комплексів) може інтегруватися до світової системи господарювання.

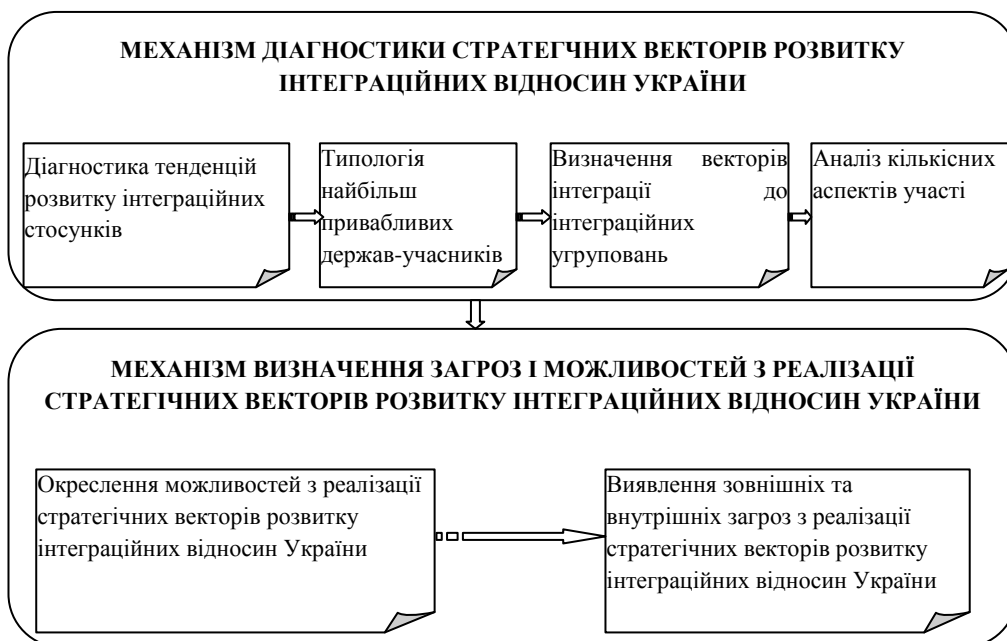

Рис. 1. Система визначення стратегічних орієнтирів з інтеграції України

Система підвищення конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів є останньою складовою механізму підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів в рамках інтеграційних процесів. До його складу, на нашу думку, органічно входять наступні підсистеми (рис. 2):

- механізм оцінки конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів;
- механізм комплексного аналізу конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів України;
- механізм визначення стратегічних напрямків з реалізації конкурентних переваг окремих регіонів України;
- механізм визначення суб'єктів та об'єктів управління регіональними конкурентними перевагами.

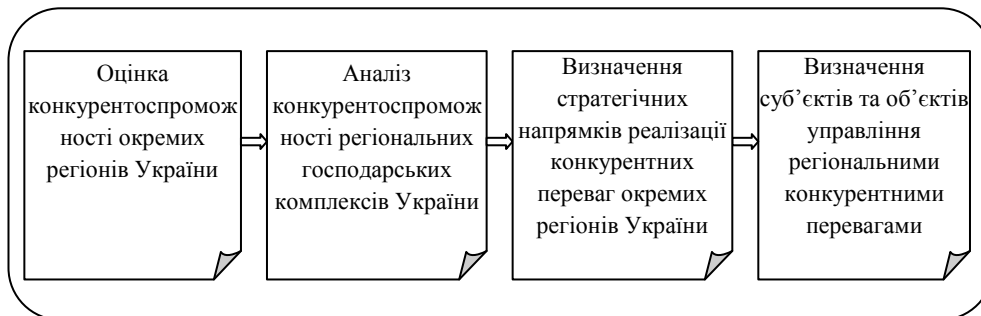

Рис. 2. Система підвищення конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів

У цьому зв'язку виникає питання і щодо визначення складових цих механізмів, які, у свою чергу, теж є складними системами і функціонування яких буде сприяти реалізації більш ефективної інтеграційної політики на різних рівнях інтеграційної взаємодії. А це, на думку автора, вимагає узагальнення аналітичних підходів щодо комплексного визначення конкурентних переваг окремих регіонів України з метою отримання інформаційних масивів, придатних для виявлення стратегічних напрямків розвитку.

Виходячи з тенденцій розвитку світових інтеграційних процесів, для України зараз важливим є розробка та втілення механізму з підвищення конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів, які є осередками з реалізації державних інтеграційних програм.

До складу механізму інтеграції України до світового господарства входять наступні системи: визначення стратегічних орієнтирів з інтеграції України до світового господарства. Складовими є механізм діагностики стратегічних векторів розвитку інтеграційних відносин України (діагностика тенденцій розвитку інтеграційних стосунків, типологія найбільш привабливих держав-учасників, визначення напрямків інтеграції до інтеграційних угруповань, аналіз кількісних аспектів участі) та механізм визначення загроз і можливостей з реалізації стратегічних векторів розвитку інтеграційних відносин (окреслення можливостей з реалізації стратегічних векторів розвитку інтеграційних відносин України, виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз з реалізації стратегічних векторів розвитку

інтеграційних відносин України); визначення цілей та місій з інтеграції України до світового господарства. До складу цієї системи входить механізм визначення цілей з інтеграції України до світового господарства (окреслення принципів побудови системи цілей, визначення часових горизонтів встановлення цілей, формування ієрархії цілей) та механізм визначення місії з інтеграції України до світового господарства (окреслення базових напрямків реалізації місії, знаходження стратегічних зон реалізації місії, визначення об'єктів виконання місії, визначення структури і рівня з інтеграції, формулювання місії); підвищення конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів України у її інтеграції до світового господарства (оцінка конкурентоспроможності окремих регіонів України, аналіз конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів України, визначення стратегічних напрямків реалізації конкурентних переваг окремих регіонів України, визначення суб'єктів та об'єктів управління регіональними конкурентними перевагами).

Концептуальна мета реалізації міжнародних інтеграційних стосунків – повноправна інтеграція до світового співтовариства з урахуванням і збереженням національної самоідентичності та економічної самодостатності з дотриманням принципу верховенства демократії та міжнародного права.

Місія для інтеграції до СНД – інтеграція України до світового господарства з досягненням тактичних результатів у побудові коротко- і середньострокових відносин в основному з надання транспортних послуг з перспективою економічної інтеграції.

Місія для інтеграції до ЄС – інтеграція України до світового господарства з досягнення стратегічних результатів у побудові середньо- та довгострокових відносин у сферах міжнародної торгівлі товарами та інвестування з перспективою повної політико-економічної інтеграції.

Має місце нерівномірність економічного і соціального розвитку на рівні регіонів, що спонукає до використання стратегій: концентрації зусиль на підтримці регіональними господарськими комплексами своїх переваг (ситуативні та абсолютні лідери, концентратори, ситуативні лідери та диференціатори); приділення уваги оптимізації інвестування найбільш перспективних галузей промисловості та окремих стратегічних підприємств для оптимізаторів; оптимізації неефективного дотатування розвитку аутсайдерів, ситуативних та стабільних аутсайдерів.

Суб'єкти прийняття рішень повинні у своїй діяльності з управління зовнішньоекономічними пріоритетами інтеграції України до світового господарства керуватись принципами системності і комплексності для досягнення найкращих результатів для усіх об'єктів виконання рішень.

ВИСНОВКИ

Структурна ієрархія теоретичних основ сучасних підходів щодо розуміння сутності теорій з міжнародної економічної інтеграції може складатися з трьох змістових блоків теорій: економічної (фізіократизм, меркантилізм, фритредерство, структуралізм, корпораціоналізм), економіко-політичної (неолібералізм, неокейнсіанство, дерижизм) і політичної (неофункціоналізм, федералізм, плюралізм) спрямованості. Розгляд наукових надбань російських науковців відносно теоретичних основ міжнародних інтеграційних процесів виявив підвищену увагу інтеграційному регіоналізму на рівні пріоритетності створення повноцінного інтеграційного об'єднання з країнами колишнього СРСР у межах СНД, у той час як наукова думка українських вчених розвивається у напрямку інтеграції з країнами ЄС зі збереженням національної самоідентичності. На сучасному етапі розвитку світової економіки для України найбільш прийнятною є концентрація зусиль з використання основних положень теорії корпораціоналізму з поступовим переходом до плюралістичної моделі інтеграції у світове господарство.

Для України зараз найбільш прийнятним шляхом у її інтеграції до світового господарства є концентрація зусиль з поступового переходу від дуалістичної системи інтеграційного співробітництва до моноритарної з інтеграцією у ЄС на плюралістичних засадах, що дозволить отримати вільний доступ до світових ринків під егідою ЄС.

Подальші дослідження полягають у побудові та розробці механізму інтеграції України до світового господарства через підвищення конкурентоспроможності регіональних господарських комплексів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарян Е. М. Международный маркетинг. – 3-е изд. – Харьков : Студцентр, 2003. – 202 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ. / Под ред. Л. И. Евеенко. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
3. Багрова І. В., Гетьман О. О., Власик В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : навч. пос. / За ред. І. В. Багрової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 384 с.
4. Вітер І. І. Підвищення конкурентоспроможності продукції як передумова інтеграції України у світовий економічний простір // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект : зб. наук. праць. Ч. 2. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – С. 468–470.
5. Гальчинський А. С., Геєць В. М., Бабенко С. Г., Базилук Я. Б., Буркинський Б. В. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / Національний інститут стратегічних досліджень. Інститут економічного прогнозування НАН України. – К., 2004. – 416 с.
6. Макогон Ю. В., Орехова Т. В. Глобализация и Украина в мировой экономике. – Донецьк : Альфа-пресс, 2005. – 400 с.
7. Мар'єнко А. В., Принц Г. В., Патица Н. І., Приб К. А. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України // Фінанси України. – 1999. – № 3. – С. 34–44.
8. Маркетинговий менеджмент : учеб. пособ. / Под ред. М. И. Белявцева, В. Н. Воробьева. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – 545 с.
9. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / За ред. Д. Г. Лук'яненка. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.

Дата надходження до редакції – 25.02.2012